

MIKOŁAJ Z GORZKOWA h. Gierałt

(zm. 1414 r.)

Wywodził się z rodu Gierałtów, drobnego i nieurzędniczego rycerstwa piszącego się m.in. z Gorzkowa koło Proszowic w ziemi krakowskiej. Urodził się około połowy XIV w. Był synem Piotra.

Na studia udał się do Pragi. Na Wydziale Sztuk Wyzwolonych uzyskał stopnie bakałarza (24 czerwca 1370 r.) i – najpóźniej w 1374 r. – magistra. Po uzyskaniu magisterium sztuk kontynuował w Pradze studia na Wydziale Prawa (od 1374 r.). Tam przed 1382 r. osiągnął bakalaureat dekretów, a następnie (między 1385 a 1387 r.) doktorat prawa kanonicznego. W zachowanym fragmencie statutów Uniwersytetu Krakowskiego z 1400/1401 r. nazwano go doktorem obojga praw (*utriusque iuris doctor*).

W latach 1390–1392 Mikołaj z Gorzkowa uczestniczył w próbie reaktywacji uniwersytetu w Krakowie. Uczelnia wznowiła wówczas działalność w zakresie sztuk wyzwolonych, prawa kanonicznego i być może także medycyny, a zatem w ramach określonych aktem fundacyjnym króla Kazimierza Wielkiego. Na Wydziale Prawa wykładał wówczas Mikołaj z Gorzkowa oraz prawdopodobnie Mikołaj Wigandi. Po drugiej fundacji uniwersytetu w 1400 r. Mikołaj został profesorem na Wydziale Prawa i jego pierwszym dziekanem. Zdecydowało o tym zapewne nie tylko wykształcenie, lecz także długoletnia praktyka prawnicza, którą zdobył, pełniąc urzędy archidiacona lubelskiego, sędziego w konsystorzu krakowskim, a następnie oficjała i wikariusza *in spiritualibus* biskupa krakowskiego Piotra Wysza. Dnia 23 kwietnia 1402 Mikołaj został wybrany na trzeciego rektora młodej krakowskiej

uczelnii. Krótko potem Stanisław ze Skarbimierza dedykował nowemu rektorowi mowę pochwalną *Ipse enim pater amat vos*, którą wygłosił na inauguracji rządów Mikołaja. Z mowy dowiadujemy się, że urząd rektorski godził z licznymi obo-

Kodeks ofiarowany uniwersytetowi
przez Mikołaja z Gorzkowa
– noty proveniencyjne
(BJ rkps 635 – wewnętrzna strona
górnej okładki)

wiązkami: wykładowcy, oficjała, doradcy, kanonika, kaznodziei. Profesorowie nazywali go „ojcem studium”, a on sam „troszczył się o dobro uniwersytetu”. Przyjmując wybór na rektora, miał rzekomo powiedzieć: „Boże, jeśli Twój lud mnie potrzebuje, nie uchylam się od ponoszenia dla nich trudów; bądź wola Twoja”. Jako prawnik i dziekan w latach 1400–1401 należał do komisji redagującej pierwsze uniwersyteckie statuty, a jako rektor w latach 1402–1403 dbał o ich pełne i właściwe wdrożenie. Społeczność uniwersytecka zawdzięcza mu m.in. zorganizowanie sądownictwa rektorskiego zgodnie z przywilejami udzielonymi przez króla Władysława Jagiełłę. Po zakończeniu kadencji Mikołaj wspierał starania urzędnika materialnego zaplecza uniwersytetu ze swoim następcą i kolegą z kapituły katedralnej, Ottonem Marcinkowiczem z Tołochowa. W tym celu w sierpniu 1403 r. wystarał się o królewskie przywileje dla studium. Osobistym darem Mikołaja dla biblioteki Kolegium Królewskiego (później Większego) stały się przywiezione z Pragi kodeksy: kazania praskiego reformatora Jana Milicza z Kromieryża (BJ rkps 1175) i zbiór komentarzy do dzieł Arystotelesa (BJ rkps 635).

W trakcie studiów praskich rozpoczął karierę kościelną w diecezji krakowskiej. Posiadał wysoko uposażone prebendy: kanonikat krakowski (8 stycznia 1382–1407), archidiakonat lubelski (30 września 1383 – 13 marca 1392), dziekanie – najwyższą prałaturę w kapitule kolegiaty św. Floriana na Kleparzu (30 września 1387 – 14 maja 1403), kustodię w kapitule kolegiaty sandomierskiej (od 6 maja 1406 r., na mocy przywileju papieskiego przez co najmniej pięć lat łączył kustodię z biskupstwem wileńskim). Powierzono mu funkcję zastępcy oficjała krakowskiego Świętosława z Szańca (8 stycznia 1482 r.) oraz administratora diecezji (14 stycznia 1392 – 4 grudnia 1392) po śmierci biskupa Jana Radlicy. Po wyborze Piotra Wysza na biskupstwo krakowskie Mikołaj przez wiele lat należał do jego najbliższych współpracowników, m.in. pełniąc przy nim urząd oficjała (6 lutego 1394 – 6 września 1407). Bliskie związki łączyły go z dworem królewskim Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły. W 1398 r. Jadwiga typowała go na biskupstwo wileńskie, lecz jego kandydatura została odrzucona przez wielkiego księcia litewskiego Witolda. Do wyniesienia Mikołaja na biskupstwo wileńskie doprowadził ostatecznie Władysław Jagiełło w 1407 r. Jego rządy biskupie na Litwie to czas rozwoju sieci parafialnej dzięki licznym fundacjom wielkiego księcia Witolda, a także wzbogacenia książeccymi nadaniami diecezji i katedry. Działalności oświatowej biskupa Mikołaja przypisuje się wzrost liczby litewskich studentów na uniwersytecie w Krakowie. Jako biskup wileński uczestniczył w rokowaniach polsko-węgierskich w 1411 r., procesie polsko-krzyżackim i misji Benedykta Makraya w latach 1412–1413 oraz w zawarciu unii polsko-litewskiej w Horodle. Jego pieczęć znajduje się przy horodelskim akcie szlachty polskiej z 2 października 1413 r.

Zmarł przed 15 lutego 1415 r., zapewne w 1414. Pamięć o tej ważnej postaci z początków uniwersytetu nie trwała, niestety, zbyt długo. Jego imię nie znalazło się w żadnym ze spisów, tzw. wypominków, z imionami mistrzów i dobrodziejów krakowskiego studium.

Catalogus BJ 4 s. 364, 6 s. 403; MUK 1400–1508 I s. 25 [P117], s. 48; Stanisław ze Skarbimierza, *Trzy mowy rekomendacyjne* [na rektoraty: Jana Wajduta, Mikołaja Gorzkowskiego, Ottona Marcinowicza], wyd. R. Tatarzyński, „Przegląd Tomistyczny” 6–7, 1997, s. 362–373; Knapek Akta s. 89, 196, 204, 213; M.D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej*, s. 217; M. Kowalczyk, *Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego w świetle mów Bartłomieja z Jasła*, „Małopolskie Studia Historyczne” 6, 1963, z. 3/4, s. 24–25 [przedruk w:] Kowalczyk Colligite s. 82–83; K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987, s. 128, 146 [Polska Akademia Nauk. Prace Komisji Historycznej, 49]; *idem*, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegawerskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków, 2004, s. 34, 41, 54, 167, 318; *idem*, *Związki Uniwersytetu Krakowskiego z kapitułą katedralną krakowską u schyłku XIV i w pierwszej ćwierci XV wieku*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 43, 1998, s. 15; L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy sandomierscy w okresie średniowiecza*, Toruń 2004, s. 258–259; [Red.], *Gorzkowski Mikołaj*, PSB, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 336–337; Tříška s. 393; W. Uruszczak, *Mikołaj z Gorzkowa Gorzkowski (ok. 1350–1414)* [w:] *Złota Księga* s. 46–49.

Dagmara Wójcik-Zega